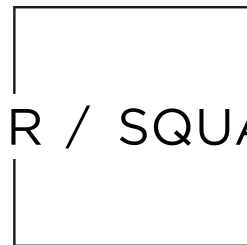

five corridors
project

FAIR / SQUARE

หนทางในการจ้างงาน: แรงงานในเมียนมาถูกจ้างงานมาทำงานที่ประเทศ ไทยได้อย่างไร

แรงงานชาวเมียนมาที่ทำงานอยู่ในประเทศไทยก่อนสถานการณ์โรคโควิด-19 มีจำนวนไม่ต่ำกว่า 3 ล้านคน ซึ่งหลังจากเกิดการแพร่ระบาด แรงงานดังกล่าวมีจำนวนลดลง บทนี้จะเป็นการสำรวจวิธีหลักในการจ้างแรงงานเมียนมาทำงานราคาถูกในประเทศไทย บทนี้จะดูวิธีทำงานของกรอบบันทึกข้อตกลง หรือ MOU ระหว่างสองประเทศในทางทฤษฎีและปฏิบัติ และศึกษากระบวนการที่แรงงานชาวเมียนมาเปลี่ยนสถานะที่ไม่ปกติของตนเองให้ถูกกฎหมายในประเทศไทย สุดท้าย บทนี้จะพูดถึงหนังสือผ่านแดนสำหรับแรงงานตามฤดูกาลที่ออกในบริเวณพรมแดนไทย-เมียนมา

การจ้างงานผ่าน MOU

ในเดือนมิถุนายน 2559 ประเทศไทยและเมียนมาได้ลงนามในบันทึกข้อตกลงหรือ MOU ว่าด้วยความร่วมมือด้านแรงงานและข้อตกลงแบบทวิภาคีเกี่ยวกับการจ้างแรงงาน เพื่อแทนที่ MOU และข้อตกลงฉบับเก่าในปี 2546 MOU และข้อตกลงนี้กำหนดระบบในการจ้างแรงงาน ซึ่งแม้ว่าบางครั้งจะถูกเรียกว่ากระบวนการระหว่างรัฐบาลต่อรัฐบาล แต่เอกสารดังกล่าวแท้จริงแล้วเป็นกรอบการทำงานทางราชการแบบครอบคลุมสำหรับบริษัทตัวแทนจัดหางานเอกชนในการสรรหาแรงงานที่เหมาะสมกับงาน ในปี 2562 มีแรงงานเมียนมาจำนวนประมาณ 234,000 คนเดินทางไปทำงานในประเทศไทยผ่านกระบวนการ MOU นี้

ข้อ 4 ระบุเกี่ยวกับ “กระบวนการส่งและรับ” อย่างสังเขป โดยอธิบายว่า “ค่าใช้จ่าย ขั้นตอน และระยะเวลาของกระบวนการจัดส่งและรับแรงงานภายใต้บันทึกข้อตกลงฉบับนี้ จะได้รับการประชาสัมพันธ์อย่างทั่วถึงโดยคู่ภาคี” แต่ข้อมูลที่เกี่ยวข้องส่วนใหญ่ก็ไม่ได้ถูกเปิดเผย หรือถ้ามี ก็มักไม่ครบถ้วนและไม่ชัดเจน ดังนั้น เนื่องจากไม่มีข้อมูลที่เข้าถึงได้อย่างเป็นทางการ ข้อมูลต่อไปนี้จะนำมาจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ โดยผู้อ่านสามารถอ่านขั้นตอนอย่างรายละเอียดได้ในภาคผนวก 1

1. นายจ้างไทยและตัวแทนจัดหางานไทยที่ทำหน้าที่เป็นตัวแทนนายจ้างยื่น “โควตา” และ “หนังสือแสดงความต้องการแรงงาน” ที่สำนักงานกรมจัดหางาน ขั้นตอนนี้ใช้เวลาประมาณ 2 สัปดาห์ นายจ้างและตัวแทนมักติดต่อกับตัวแทนจัดหางานในประเทศเมียนมาเพื่อตอบสนองความต้องการแรงงานนั้นๆ ซึ่งอาจมีกระบวนการประมูลแข่งขันเข้ามาเกี่ยวข้อง
2. ทูตแรงงานเมียนมาในกรุงเทพมหานครดำเนินการตรวจสอบหนังสือแสดงความต้องการแรงงานที่ได้รับการอนุมัติแล้ว และส่งต่อไปยังกระทรวงแรงงาน ตรวจคนเข้าเมือง และประชากรในประเทศเมียนมา ซึ่งปกติแล้วตัวแทนจัดหางานของเมียนมาจะเป็นผู้ถือหนังสือไปส่งด้วยตนเอง
3. กองแรงงานข้ามชาติ (ภายใต้กรมแรงงาน กระทรวงแรงงาน ตรวจคนเข้าเมือง และประชากร) ตรวจสอบ และส่งต่อให้คณะกรรมการพัฒนาการศึกษา สาธารณสุข และทรัพยากรมนุษย์อนุมัติหนังสือแสดงความต้องการแรงงาน
4. ขณะที่หนังสือแสดงความต้องการแรงงานกำลังอยู่ในกระบวนการตรวจสอบในประเทศเมียนมา ตัวแทนจัดหางานของเมียนมาส่วนใหญ่ก็จะดำเนินการโฆษณาตำแหน่งงานและการคัดเลือกแรงงาน แรงงานที่สนใจจะได้รับการช่วยเหลือจากตัวแทนย่อย/นายหน้าในการทำบัตรลงทะเบียนคนหางาน ซึ่งเป็นเอกสารบังคับที่ออกโดยสำนักงานแลกเปลี่ยนแรงงานท้องถิ่น และหนังสือเดินทางประเภท PJ หรือ Job Passport
5. ตัวแทนจัดหางานของเมียนมาประสานกับกองแรงงานข้ามชาติเพื่อจัดพิธีการเซ็นสัญญาจ้าง (ที่เมืองย่างกุ้งหรือเมืองพะอาน) นอกจากตัวแรงงานเองแล้ว กิจกรรมดังกล่าวยังมีเจ้าหน้าที่ด้านแรงงาน/รัฐระดับอาวุโสเข้าร่วมด้วย ซึ่งเป็นผู้ยืนยันความถูกต้องของสัญญาจ้างและเอกสารอื่นๆ ตัวแทนจัดหางานเมียนมายังจัดให้แรงงานได้ตรวจสอบสุขภาพอีกด้วย หลังจากนั้น แรงงานจะกลับบ้านเพื่อรอข้อมูลต่อไป

6. เอกสารจะถูกส่งต่อให้นายจ้าง/ตัวแทนจัดหางานไทยผ่านทางทูตแรงงาน เพื่อยื่นขอใบอนุญาตทำงานกับกรมการจัดหางานของไทย หลังจากที่เอกสารได้รับการอนุมัติแล้ว กรมการจัดหางานส่งต่อรายละเอียดไปยังสำนักงานตรวจคนเข้าเมืองที่อ. แม่สอด (ด่านหลักในการข้ามพรมแดน) เพื่อขอวีซ่าสำหรับแรงงานที่เกี่ยวข้อง
7. ตัวแทนจัดหางานเมียนมาประสานงานกับกองแรงงานข้ามชาติเกี่ยวกับวันเดินทาง หลังจากนั้น แรงงานจะถูกนำตัวไปเมืองเมียวดีบริเวณชายแดน เพื่อออกบัตรประจำตัวแรงงานต่างชาติที่สำนักงานแรงงานข้ามชาติ แรงงานที่เกี่ยวข้องยังจะได้รับการอบรมสั้นๆ เกี่ยวกับ “สิ่งที่ควรและไม่ควรทำ” ในการใช้ชีวิตที่ประเทศไทย
8. หลังจากที่นายจ้าง/ตัวแทนจัดหางานไทยมารับแรงงานข้ามพรมแดนมายังประเทศไทย (ประทับตราวีซ่า) แรงงานจะได้รับการปฐมนิเทศสั้นๆ ที่ศูนย์แรกรับเข้าทำงานและสิ้นสุดการจ้าง นอกจากนี้ยังมีการบริการตรวจสุขภาพ (หากไม่ได้ตรวจมาจากประเทศต้นทาง) และการออกใบอนุญาตทำงานอิเล็กทรอนิกส์โดยกรมการจัดหางาน หลังจากนั้น นายจ้าง/ตัวแทนจัดหางานไทยนำตัวแรงงานไปยังสถานประกอบการต่อไป

ในทางปฏิบัติ: เหตุผลหลักที่แรงงานจะเลือกใช้เส้นทาง MOU ได้แก่ ความหวาดกลัวที่จะถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจส่งกลับ/คุกคาม หากใช้วิธีการย้ายถิ่นฐานแบบไม่ปกติ อย่างไรก็ตาม ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในระบบ MOU เกือบทุกฝ่ายเห็นร่วมว่า กระบวนการดังกล่าวใช้เวลานานเกินไป สำหรับแรงงานที่ต้องการเริ่มงานโดยเร็วที่สุดแล้ว ความล่าช้าในกระบวนการยังนำไปสู่ความเต็มใจในการใช้เงินจ้างนายหน้าที่มีอยู่จำนวนมาก เพื่อช่วยอำนวยความสะดวกในขั้นตอนการจัดหางานระดับต่างๆ

ในประเทศเมียนมา นายหน้ามีบทบาทสำคัญในฐานะ “ด่านแรก” โดยเป็นผู้เชื่อมต่อแรงงานที่สนใจเข้ากับตัวแทนจัดหางาน หรือให้ความช่วยเหลือในการทำหนังสือเดินทางหรือเตรียมเอกสารที่จำเป็นในการขอหนังสือเดินทาง แรงงานส่วนใหญ่พึ่งพานายหน้าในกระบวนการจัดหางาน แม้วานายหน้าบางคนจะจดทะเบียนในฐานะตัวแทนย่อยที่มีใบอนุญาต/ตัวแทนของบริษัทตัวแทนจัดหางานในพื้นที่ แต่พวกเขามักทำงานอย่างอิสระในการเชื่อมแรงงานเข้ากับตัวแทนจัดหางานต่างๆ ในเมืองย่างกุ้ง ท่ามกลางสถานการณ์ที่ปราศจากข้อมูลเกี่ยวกับตลาดแรงงานที่เข้าถึงได้ง่ายในระดับหมู่บ้าน ประกอบกับความไม่ไว้วางใจ “คนนอก” และเจ้าหน้าที่รัฐ แรงงานที่สนใจไปทำงานในต่างประเทศมักมองว่า นายหน้าในหมู่บ้านหรือพื้นที่ไม่เพียงแต่

เชื่อถือได้เท่านั้น แต่ยังสามารถเรียกร้องความรับผิดชอบได้ หากเกิดปัญหาขึ้นระหว่างการดำเนินการ เนื่องจากเป็นคนใกล้ชิด

ค่าธรรมเนียมและค่าใช้จ่าย: ประเทศไทยได้มีการกำหนดกฎหมายห้ามตัวแทนจัดหางานเรียกเก็บค่าธรรมเนียมหรือค่าใช้จ่ายจากแรงงาน ส่วนประเทศเมียนมายังไม่มีข้อกำหนดห้ามในลักษณะเดียวกัน ประเทศเมียนมาได้กำหนดเพดานค่าธรรมเนียมจำนวน 150,000 จ๊าด หรือ 3,600 บาท สำหรับตัวแทนจัดหางานเมียนมาในการเรียกเก็บจากแรงงานที่ต้องการไปทำงานในประเทศไทย

อย่างไรก็ตาม ในความเป็นจริงแล้ว แรงงานจ่ายเงินเป็นจำนวนสูงกว่าเพดานข้างต้นมาก ไม่ว่าจะแก่ตัวแทนจัดหางานเมียนมาหรือแก่ตัวแทนย่อย/นายหน้าโดยตรง บางกรณีสูงกว่าถึงสองถึงสามเท่าของอัตราทางการ แรงงานส่วนใหญ่ยังต้องจ่ายค่าธรรมเนียมในการทำหนังสือเดินทางเพิ่มเติม (ค่าธรรมเนียมทางการอยู่ที่ 25,000 จ๊าด แต่แรงงานมักจ่ายแพงกว่านั้นเนื่องจากการคอร์รัปชันและค่าธรรมเนียมอื่นๆ) ขณะเดียวกัน แรงงานบางคนอาจต้องจ่ายค่าเดินทางจากย่างกุ้งไปเมียวดีเองอีกด้วย

กระบวนการทำให้เป็นปกติ

การย้ายถิ่นอย่างไม่ปกติจากประเทศเมียนมายังประเทศไทยเป็นปรากฏการณ์ทั่วไปที่เกิดขึ้นมายาวนาน ซึ่งเชื่อให้เกิดขึ้นโดยพรมแดนทางบกที่มีระยะทางยาวและไม่แน่นอนและปัญหาการคอร์รัปชันเรื้อรังในพื้นที่ คาดว่ามีแรงงานชาวเมียนมาจำนวนประมาณหนึ่งล้านคนในประเทศไทยที่เข้าประเทศมาอย่างไม่ปกติ

หลังจากการทำ MOU ฉบับแรกในปี 2545 – 2546 ประเทศไทยก็ได้ประกาศกระบวนการทำให้เป็นปกติสำหรับแรงงานข้ามชาติที่ไม่มีเอกสารที่ผ่านวิธี “พิสูจน์สัญชาติ” ซึ่งดำเนินการร่วมกับประเทศเพื่อนบ้าน กระบวนการพิสูจน์สัญชาติสำหรับแรงงานเมียนมามีความล่าช้าและเลื่อนมาจนถึงปี 2552 เนื่องจากสถานการณ์กลุ่มชาติพันธุ์ที่สลับซับซ้อนและรัฐบาลทหารในประเทศเมียนมา ผลจากการดำเนินการดังกล่าวทำให้แรงงานเมียนมาประมาณ 1.2 ล้านคนได้รับหนังสือเดินทางชั่วคราว (สีม่วง) ซึ่งช่วยให้พวกเขาสามารถขอวีซ่าและใบอนุญาตทำงานในประเทศไทยได้คราวละ 4 ปี โดยทางรัฐบาลคาดการณ์ว่า แรงงานเหล่านี้จะกลับประเทศเมียนมาหลังจากระยะเวลาดังกล่าวสิ้นสุดลง เพื่อทำหนังสือเดินทางปกติและเดินทางกลับมายังประเทศประเทศไทยด้วยช่องทาง MOU ดังที่กล่าวข้างต้น

ตั้งแต่ปี 2557 เป็นต้นมา แรงงานเมียนมายังจำเป็นต้องถือบัตรประจำตัวที่ออกโดยราชการไทย (บัตรชมพู หรือ ทร. 38/1) เพื่อทำงานและพำนักอาศัยในประเทศไทย อย่างไรก็ตาม ก็ยังมีแรงงานข้ามชาติที่ถือบัตรชมพูหลายคนไม่สามารถดำเนินการพิสูจน์สัญชาติเพื่อขออยู่อาศัยในประเทศไทยอย่างถูกกฎหมายต่อไปได้ ทางรัฐบาลไทยจึงมีการเปิดโอกาสให้แรงงานลงทะเบียนเพื่อขอเอกสารชั่วคราวอย่างต่อเนื่อง การเปลี่ยนแปลงทางนโยบายที่เกิดขึ้นบ่อยครั้งสร้างความไม่แน่นอนต่อแรงงานข้ามชาติที่ต้องการรักษาสถานะทางกฎหมายของตนให้ถูกต้องอยู่เสมอ นอกจากนี้ บัตรชมพูก็ถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นการจำกัดเสรีภาพในการเคลื่อนที่ของแรงงาน โดยอนุญาตให้แรงงานอยู่แต่ในจังหวัดที่นายจ้างอยู่ จนกว่าดำเนินการพิสูจน์สัญชาติจะเสร็จเรียบร้อย

ในปี 2560-2561 ประเทศเมียนมาได้ดำเนินการออกเอกสารรับรองบุคคล (Certificates of Identity: CI) แก่ชาวเมียนมาในประเทศไทย แทนที่การออกหนังสือเดินทางชั่วคราว รัฐบาลเมียนมาได้ตั้งศูนย์ CI จำนวนหลายแห่งในประเทศไทย ซึ่งได้ออก CI แก่แรงงานเมียนมาที่ไม่มีเอกสารประมาณ 1.1 ล้านคน และช่วยให้แรงงานเหล่านั้นมีสถานะที่ถูกกฎหมายในประเทศไทย ณ เดือนกันยายน 2561 แรงงานจำนวนกว่า 777,000 คนกำลังรอการพิสูจน์สัญชาติ แรงงานดังกล่าวได้รับการผ่อนปรนโดยมติคณะรัฐมนตรีในการอยู่และทำงานในประเทศไทยในระยะเวลาที่กำหนด ซึ่งมักมีการขยายต่อไปอีก

หลังจากที่แรงงานไม่มีเอกสารจำนวนมากหลังไหลเข้ามาในประเทศไทยในปี 2560 เนื่องจากการกวาดล้างโดยรัฐบาลไทย และการแก้ไขพระราชกำหนดการบริหารจัดการการทำงานของแรงงานต่างด้าวในปี 2561 รัฐบาลก็ได้ประกาศการเปิดพิสูจน์สัญชาติอีกรอบ ซึ่งคาดว่า แรงงานข้ามชาติเมียนมาประมาณ 1.2 ล้านคนจะได้รับเอกสารประจำตัวและใบอนุญาตทำงานจากศูนย์บริการเบ็ดเสร็จในประเทศไทย โดยไม่ต้องเดินทางกลับไปยังประเทศต้นทาง แนวทางดังกล่าวเรียกว่า “กระบวนการ MOU ภายใน” หรือการเปลี่ยนเป็นสถานะ MOU

ค่าธรรมเนียมและค่าใช้จ่าย: แม้ว่าการดำเนินการแผนการทำให้ถูกกฎหมายนี้จะไม่ก่อให้เกิดค่าใช้จ่ายต่อแรงงานในการเดินทางกลับประเทศเมียนมา รวมถึงช่วงเวลาทำงานไม่ได้ทำงาน แต่แรงงานเหล่านั้นก็ยังมีค่าธรรมเนียมที่ต้องจ่ายอยู่ดี

ตั้งแต่ปี 2562 แรงงานต้องจ่ายเงินจำนวน 7,280 ถึง 10,480 บาท (ประมาณ 257 – 346 เหรียญสหรัฐในเวลานั้น) ในการดำเนินการ ซึ่งรวมถึงค่าธรรมเนียมวีซ่า (3800 บาท มีอายุ 2 ปี) และใบอนุญาตทำงาน (1900 บาท มีอายุ 2 ปี) ค่าประกันสุขภาพ (ตั้งแต่ 500 ถึง 3,200 บาทต่อปี) ค่าธรรมเนียมการออกบัตรประจำตัว (80 บาท) และค่ามัดจำ (1000 บาท) นอกจากนี้ แรงงานหลายคนยังจ่ายเงินจ้างตัวแทนจัดหางานไทยและนายหน้าชาวเมียนมาในการช่วยเหลืออำนวยความสะดวกอีกด้วย

มาตรา 83 ของพระราชกำหนดการประมง

หนึ่งในรูปแบบเฉพาะของกระบวนการทำให้เป็นปกติแบบชั่วคราว ได้แก่ การใช้มาตรา 83 ของพระราชกำหนดการประมง ซึ่งให้อำนาจอธิบดีกรมประมงในการออกหนังสือคนประจำเรือ (Seabook) สำหรับงานบนเรือประมง (เทียบเท่ากับใบอนุญาตพำนักและทำงานชั่วคราว) แก่แรงงานข้ามชาติที่อยู่ในประเทศไทยอยู่แล้ว การออกหรือขยายเวลาหนังสือคนประจำเรือตามมาตรา 83 เป็นไปตามการตัดสินใจของคณะรัฐมนตรี ซึ่งมีการประกาศครั้งล่าสุดเมื่อวันที่ 21 เมษายน 2563 ตามการเสนอแนะของนายจ้างภาคประมงและสมาคมการประมงแห่งประเทศไทยเกี่ยวกับภาวะขาดแคลนแรงงานประมง ก่อนหน้านี้ คณะรัฐมนตรีก็ได้ออกประกาศในปี 2561 และ 2559

แรงงานข้ามชาติจากประเทศเมียนมา (และกัมพูชาและลาว) ที่มีหนังสือ/เอกสารเดินทางที่ไม่หมดอายุและได้เข้าประเทศอย่างถูกกฎหมายสามารถขอรับหนังสือคนประจำเรือได้ ส่วนนายจ้างต้องถือใบอนุญาตทำการประมงพาณิชย์และทะเบียนเรือที่ยังไม่หมดอายุ หนังสือคนประจำเรือมีอายุ 1 ปี และออกให้เฉพาะเรือ/นายจ้างที่กำหนดเท่านั้น อย่างไรก็ตาม หนังสือคนประจำเรือยังสามารถใส่ชื่อนายจ้างอีก 2 คนได้ โดยต้องได้อนุญาตจากนายจ้างปัจจุบันของตนก่อน แรงงานข้ามชาติสามารถเปลี่ยนนายจ้างได้ในกรณีเฉพาะที่สามารถพิสูจน์ได้ว่า นายจ้างปัจจุบันได้เสียชีวิต ล้มละลาย หรือเลิกจ้างตน ทำร้ายร่างกายแรงงานหรือละเมิดสัญญาจ้าง หรือสภาพการทำงานเป็นอันตรายเท่านั้น

ค่าธรรมเนียมและค่าใช้จ่าย: เมื่อนายจ้างและแรงงานข้ามชาติได้เซ็นสัญญาจ้างแล้ว (โดยใช้แบบสัญญาจ้างในงานประมงทะเลของกรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน) แรงงานต้องจ่ายค่าตรวจสุขภาพ (550 บาท) นอกจากนี้ ยังมีค่าประกัน

สุขภาพรายปี (1600 บาท) และค่าวิชา (1900 บาท) ซึ่งกฎระเบียบไม่ได้กำหนดว่าให้ใครเป็นผู้จ่าย หลังจากนั้น กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงานจะเป็นผู้ตรวจสอบสัญญาจ้าง และการจ่ายค่าจ้างจะกระทำการโอนเงินทางธนาคารเท่านั้น

แรงงานตามฤดูกาล / แรงงานตาม “มาตรา 64”

ในเดือนมิถุนายน 2559 ประเทศไทยและเมียนมาได้ลงนามข้อตกลงว่าด้วยการข้ามพรมแดน เพื่อแทนที่ข้อตกลงในเรื่องเดียวกันที่ลงนามเมื่อปี 2540 ข้อตกลงฉบับนี้ อนุญาตให้บุคคลข้ามพรมแดนไทย-เมียนมา (ข้อ 6) ด้วยหนังสือผ่านแดน เพื่อจุดประสงค์ต่างๆ เช่น งานรายวัน/ตามฤดูกาล (ข้อ 3) ผู้มีถิ่นที่อยู่ถาวรในบริเวณชายแดน สามารถขอหนังสือผ่านแดนที่มีอายุ 2 ปี โดยสามารถอยู่ในประเทศเป็นเวลาคราวละ 2 สัปดาห์ (ข้อ 2 และ 6-7) ส่วนพลเมืองสัญชาติไทย/เมียนมาทั่วไปจะได้รับหนังสือผ่านแดนที่มีอายุ 1 ปี โดยสามารถอยู่ในประเทศเป็นเวลาคราวละ 1 สัปดาห์ (ข้อ 7) นอกจากนี้ ประเทศไทยยังได้ทำข้อตกลงในลักษณะคล้ายคลึงกันกับประเทศเพื่อนบ้านอื่น เพื่อเป็นตัวเลือกสำหรับแรงงานข้ามชาติในการเข้ามาทำงานในประเทศไทย ในขณะที่บุคคลสามารถใช้หนังสือผ่านแดนในการหางานในประเทศไทยได้ แต่ใบอนุญาตทำงานจะออกโดยมาตรา 64 ของพระราชกำหนดการบริหารจัดการการทำงานของแรงงานต่างด้าวพ.ศ.2560 – 2561 ใบอนุญาตทำงานนี้จะมีอายุ 3 เดือน แต่แรงงานข้ามชาติจะต้องออกและกลับเข้ามาในประเทศไทยใหม่ทุกๆ 30 วัน

ณ เดือนตุลาคม 2561 มีแรงงานข้ามชาติตามมาตรา 64 จำนวนประมาณ 63,000 คน โดยในจำนวนนี้มี 27,000 คนมาจากประเทศเมียนมา ถึงแม้ว่ามาตรา 64 นี้จะถูกออกแบบมาเพื่อใช้กับแรงงานตามฤดูกาลในภาคเกษตรกรรม แต่นายจ้างและเจ้าของโรงงานที่ตั้งอยู่บริเวณชายแดน รวมถึงในเขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สอด ก็มักนิยมจ้างแรงงานด้วยมาตรา 64 ด้วยเช่นเดียวกัน เพื่อหลีกเลี่ยงการให้สิทธิและสวัสดิการต่างๆ ที่แรงงานสมควรได้ ยกตัวอย่างเช่น นายจ้างไม่จำเป็นต้องส่งเงินสมทบประกันสังคมแก่แรงงานกลุ่มนี้ องค์การภาคประชาสังคมในพื้นที่ระบุว่า แรงงานกว่าครึ่งหนึ่งของแรงงานทั้งหมด 69,000 คนในเขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สอดเป็นแรงงานตามมาตรา 64 แรงงานรายหนึ่งได้บอกเราว่า นายจ้างของเขาได้ยกเลิกใบอนุญาตทำงาน (จากกระบวนการในการทำให้เป็นปกติทั้งหลาย) ของแรงงานกว่า 25 คน รวมถึงตัวเธอเองด้วย โดยไม่ได้แจ้งล่วงหน้า และถ่ายโอนถ่ายแรงงานทั้งหมดไปอยู่ภายใต้ใบอนุญาตทำงานตามมาตรา 64 นอกจากนี้ ภูมิลำเนาของเธอก็ถูกเปลี่ยนจากเมืองพะโคไป

เป็นเมียวดี เหตุการณ์ข้างต้นเป็นแนวปฏิบัติที่พบเห็นได้ทั่วไป เนื่องจาก รัฐบาลกำหนดให้แรงงานตามฤดูกาลมาจากพื้นที่บริเวณชายแดนเท่านั้น

อย่างไรก็ตาม แรงงานอีกรายหนึ่งได้นั้นย้ำถึงข้อดีของหนังสือผ่านแดนต่อแรงงาน นั่นก็คือความรวดเร็ว ขั้นตอนทุกอย่างสามารถทำให้เสร็จภายในหนึ่งวัน นอกจากนั้น การเปลี่ยนนายจ้างก็ทำไม่ได้ยาก เนื่องจากแรงงานสามารถเดินทางกลับประเทศและยื่นขอใบอนุญาตทำงานใหม่ โดยให้นายจ้างใหม่เป็นผู้สนับสนุน ระบบหนังสือผ่านแดนยังเอื้อให้เกิดแรงงานที่ไม่ถูกกฎหมายด้วย เนื่องจากแรงงานหลายคนที่เข้าประเทศด้วยหนังสือผ่านแดนมักอยู่เลยเวลาและกลายเป็นแรงงานที่ผิดกฎหมายไป ประกอบกับค่าใช้จ่ายในการขอใบอนุญาตทำงานแบบปกติที่มีราคาสูง นอกจากนั้น ยังพบว่าแรงงานมักย้ายไปกรุงเทพมหานครและพื้นที่อื่นนอกบริเวณชายแดน เพื่อหางานนอกระบบอีกด้วย

ค่าธรรมเนียมและค่าใช้จ่าย: ค่าใช้จ่ายอย่างเป็นทางการสำหรับใบอนุญาตทำงาน อยู่ที่ประมาณ 1,325 บาท (ค่าแบบฟอร์มคำร้อง 100 บาท ค่าตรวจสุขภาพ 500 บาท และค่าประกันสุขภาพ 3 เดือนโดยกระทรวงสาธารณสุข 500 บาท) หากแรงงานมีต่ออายุ 4 ครั้งในเวลาหนึ่งปี ค่าธรรมเนียมทางการทั้งหมดจะอยู่ที่ 3,800 บาท แรงงานเป็นผู้จ่ายค่าใช้จ่ายข้างต้นนี้ทั้งหมด

ในทางปฏิบัติแล้ว แรงงานมักจ่ายเงินจำนวนที่สูงกว่านี้ เนื่องจากบทบาทของนายหน้าในกระบวนการดังกล่าว แรงงานสตรีชาวเมียนมาอายุ 48 คนหนึ่งบอกเราว่า เธอต้องจ่ายเงินจำนวน 2900 บาทในตอนต้น นอกเหนือจากค่าธรรมเนียมที่ทางรัฐเก็บในการต่อใบอนุญาตทำงานทุกสามเดือน แรงงานชายชาวเมียนมาอายุ 26 ปีอีกคนกล่าวว่า เขาต้องจ่ายเงินจำนวน 4,500 บาท (145 เหรียญสหรัฐ) แก่นายจ้างเพื่อดำเนินเอกสารในขั้นตอนแรกผ่านนายหน้า นอกเหนือจากที่ต้องจ่ายเงินจำนวน 1,600 – 1,700 บาทแก่นายหน้าทุกสามเดือนเพื่อดำเนินการขอใบอนุญาตทำงาน นอกจากนั้น แรงงานทุกคนยังต้องจ่ายค่าเดินทาง (200 – 400 บาท) ไปกลับชายแดนทุก 30 วัน เพื่อรับประทับตราหนังสือข้ามแดนอีกด้วย